

127/2 VERDALSVASSDRAGET (Vassdragsnr. 127.Z)

<u>Fylke(r):</u>	Nord-Trøndelag
<u>Kommune(r):</u>	Verdal, Levanger, Meråker, Steinkjer, Inderøy, Snåsa
<u>Kartblad N50:</u>	1722 I, 1722 II, 1722 III, 1722 IV, 1822 III, 1822 IV + Sverige
<u>Nedbørfelt:</u>	1470,7 km ²
<u>Toppunkt-utløpspunkt:</u>	1090 - 0 moh.
<u>Skoggrense:</u>	Ca. 550 moh.
<u>Marin grense:</u>	185 moh.
<u>Naturgeografisk region:</u>	34a: Bar- og fjellbjørkskogområdet nord for Dovre til Vest-Jämtland, underregion; Skogen nord til Hattfjelldal i Nordland 35h: Fjellregionen i søndre del av fjellkjeden, underregion; Trøndelags fjellområder 35i: Fjellregionen i søndre del av fjellkjeden, underregion; Fjellområdene i nordre Dalarna og søndre Jämtland
<u>Landskapsregion:</u>	14: Fjellskogen i Sør-Norge 15: Lavfjellet i Sør-Norge 26: Jordbruksbygdene ved Trondheimsfjorden 27: Dal- og fjellbygdene i Trøndelag
<u>Urørt natur:</u>	>5 km: 20 %, 3-5 km: 14 %, 1-3 km: 24 %
<u>SP-kategori/-gruppe:</u>	I
<u>Verneplanstatus:</u>	Vurdert i VP IV
<u>Nasjonale laksevassdrag:</u>	Avklares i runde 2

Generell beskrivelse

Verdalsvassdraget har sine kilder i grensetraktene (delvis i Sverige) og utløp i Trondheimsfjorden. Elva kalles Verdalselva den nederste ca. 20 km lange delen. Ovenfor har vassdraget to hovedgreiner, Helgåa (m/Skjækra) mot nordøst fra Veresvatnet, og Innagreina mot sørøst fra Innsvatnet. Skjækra, som er den største sideelva til Helgåa, ble vernet i Verneplan III for vassdrag. Årsnedbøren er 1000 - 1250 mm. Beregnet spesifikk avrenning er 38,52 l/s/km² og middeltilsiget 52,43 m³/s.

Et lite kraftverk ved Ulvilla tar inn vann fra Kjesbuvatnet og Ulvillbekken, et lite sidevassdrag til Helgåa. Verdalsvassdraget er det siste store vassdraget i Midt-Norge som har få/ingen reguleringer til kraftutnyttning. Nedre deler av vassdraget er betydelig preget av andre tekniske inngrep, særlig i deltaområdet i utløpet til Trondheimsfjorden. Store deler av deltaområdet er oppfylt og andre deler klargjort for oppfylling ved molobygging. Tettstedet Verdalsøra ligger på begge sider av elva like ovenfor deltaområdet og preger elvelandskapet, delvis ved utfylling. Store deler av Verdalselva er forbygd, ikke minst på bakgrunn av betydelige kvikkleireforkomster og fare for leirras, men også med bakgrunn i tidligere planer og ønsker om oppdyrking av elvenære arealer til jordbruksformål. Det er tatt ut store mengder grus fra Verdalselva gjennom årene, noe som preger enkelte strekninger.

Det meste av arealet i Verdal kommune er lagt ut som LNF-område. Kommunedelplan for Verdal sentrum har bl.a. innarbeidede friområder langs strandlinja, gang- og sykkelstier på Verdalsøra og industriarealet på Ørin. Det foreligger kommunedelplan for tettstedet Vuku med bl.a. innregulerte byggeområder og reguleringsplaner for fritidsbebyggelse ved Veresvatnet, Innsvatnet og Stormoen.

Det er utarbeidet en "Flerbruksplan Verdalsvassdraget" (1993). Sammen med denne er det utarbeidet kommunedelplan for vassdraget som nå er innarbeidet i kommuneplanens arealdel. Disse planene har vært et viktig grunnlag for forvaltningen av Verdalsvassdraget de senere år. Det er utarbeidet en kommunedelplan for grus og steinuttak i kommunen for å regulere denne virksomheten bedre.

Det er opprettet flere vernede områder i feltet: Barsjøen våtmarksreservat (1984), Breidvatnet myrreservat (1988), Fjellmannmyra-Vargdalsfloa myrreservat (1988), Kaldvassmyra våtmarksreservat (1984), Langnes flommarkskogsreservat (1993), Ørin flommarkskogsreservat (1993), Kausmofjæra fuglefredningsområde (forslag pr. juni 2002). Verdalselvas deltaområde i utløpet til Trondheimsfjorden - Ørin (nord) - inngår som prioritert område i DN's "Elvedeltaprojekt". Sammen

med den nærliggende Kausmofjæra er Ørin naturreservat vurdert som Ramsarområder. Dette understreker de nasjonale og internasjonale verneverdiene i tilknytning til Verdalsvassdraget. Områder nord for Helgåa, mellom Skjækerdalen og Vera, er del av den foreslåtte nye store nasjonalparken i Norge Verdal - Snåsa - Lierne ("Saajve-vaerieh").

I øvre deler av hovedvassdraget er vannkvaliteten god, men nedenfor tettstedet Vuku blir vannkvaliteten dårligere pga. kloakk, avrenning fra gjødsellagre, gjødselspredning og arealavrenning. Tiltak for å bedre disse forholdene er iverksatt.

Geologisk mangfold

Store deler av vassdraget tilhører "Trondheimsfeltet" fra kambrosilur med store løsmasseavsetninger og marine avsetninger. De geologiske strukturene går hovedsakelig i sørvestlig - nordnordøstlig retning. Strukturene ligger nærmest symmetrisk om et gneisbelte. Andre bergarter er grønnstein, fyllitt, gråvakke og kalkspatholdig sandstein.

Verdalen er en av de store dalene i Trøndelag. Glasiale og fluviale prosesser har formet dagens dallandskap. Helgådalen har til dels mektige løsavsetninger med terrasser. Innover har dalen markert V-form. Nær Veravatn åpner dallandskapet seg med avrundete åser og slake daler. Dette er også typiske trekk for de høyereliggende partiene. Leire- og siltavsetningene i nedre del er betydelige. Feltet har både glasiale, glasifluviale, fluviale og marine avsetninger.

Store deler av vassdraget er forbygd og vassdraget er derfor ikke lenger noe naturlig fluvialt system. Helgåa nedenfor Granfossen er sterkt preget av elveerosjon i de mektige terrassene med marine avsetninger. Ved Røsgrenda i Helgådalen har fluvial erosjon i leiravsetningene dannet et erosjonslandskap som er nasjonalt særegent. Her finnes erosjonskanter på opptil 40 m som gir et mektig inntrykk. De nedre delene har vært og er sterkt utsatt for leir- og jordras, også store kvikkleireras. Særlig kjent er "Verdalsraset" fra 1893. Samme år gikk det et annet stort ras, elva skiftet leie og Hærfossen ble tørrlagt. Men også i senere tid har det gått flere store leirras, bl.a. i Røsgrenda i 1995. Vassdraget er representativt for Trøndelagsområdet.

Stor verneverdi ***

Biologisk mangfold

Ferskvannsbiologisk er produktiviteten over middels og mangfold og sjeldenhet er stor. Vassdraget har stor variasjonsrikdom med et stort antall vanntyper. Variasjonen gjenspeiler seg i ferskvannsfauunaen. Liten salamander er registrert i flere dammer i lavlandet. Elveperlemusling finnes flere steder. Innlandsørret finnes naturlig i alle deler av vassdraget, mens røye opptrer mer sporadisk, bl.a. i Innsvatnet og Veresvatnet. I Veresvatnet finnes en elvegytende røyestamme. Lake har vandret inn fra Sverige og finnes i Veresvatnet og småvann oppover langs Tverråa (Lakadalen). I tillegg finnes trepigget stingsild og ål. Ørekyt ble innført fra Sverige og utsatt i Innsvatn omkring 1935, og har siden spredt seg nedover på lakseførende strekning. Før 1990 var Verdalsvassdraget lakse- og sjørretførende til Granfossen i Helgåa. Etter bygging av laksetrapp i Granfossen kan laksen vandre til Kløftåsfossen ca. 45 km fra sjøen. I Inna stopper laksen i Dillfossen ca. 20 km fra sjøen. Vassdraget er et av fylkets 5 viktige storlaksvassdrag.

Vassdraget har stort mangfold av vegetasjonstyper og arter, men vanlige typer dominerer. Det er registrert til sammen ca. 400 karplanter. De viktigste naturtypene er arealmessig barskog med 38 %, fjellvegetasjon med 33 % og myr med 18 %. Blåbær- og småbregnegranskog dekker størst areal. Vanlig er også røsslyng- blokkebærfuruskog. Flere steder har rikere typer som lågurtgranskog og høgstaudeskog. Små partier har kalkfuruskog. Myrarealet i lavlandet er ubetydelig og ombrotrof vegetasjon dominerer. Høyere oppe dominerer fattigmyr. Flommarkskog finnes bare i liten grad og består i hovedsak av gråor og hegg. Det er flommarkskog ved Stene bru, Voll, Langnes og Ørin. Feltet har flere naturreservater knyttet til våtmark, myr og flommarkskog. Verdalselvas deltaområde er et brakkvannsdelta med store, flate sand- og grusbanker. Ferlande, en av de store bekke/elvekløftene i vassdraget er botanisk undersøkt og viser en bemerkelsesverdig samling av uvanlige og sjeldne karplanter. Rødlisteartene fossenever og trådragg er registrert ved Storfossen i Juldøla, fossenever også nær Ulvilla.

Variasjonen i naturtyper bidrar også til en meget artsrik fuglefauna, der bestander av et stort antall truede arter inngår. Verdalselvas deltaområde, Ørin, er et svært viktig raste- og beiteområde for mange fuglearter, særlig ender, gjess og vadefugl under vårtrekket. Deltaområdet er også et viktig myteområde (fjærfelling) for svartand-hanner om sommeren. Den gjenværende flompåvirkete oreskogen langs nedre deler av elva har store faunakvaliteter. Videre oppover i vassdraget finnes flere fuglerike våtmarksbiotoper og egnete hekkehabitater for rovfugl. Havørn har nylig etablert seg i dalsiden til Verdalselva. I fjellområdene mellom Vera og Gaundalen er det registrert ca. 95 fuglearter. Store myrer og våtmarksområder, ferskvann, alpine områder og frodige skoger gir en variert fuglefauna. Sentralt er dalføret Tverrådalen-Lakadalen-Stigådalen, der Grunntjønnområdet, Lakavatnet, Stigåalunet og Buruvassdraget fremstår som nøkkelområder for fuglefaunaen. I tilknytning til de frodige skogs- og myrområdene, er det registrert ugle- og rovfuglarter, arter av gjess, svaner og ender, fjelljo, brushane, gulerle, blåstrupe, grankorsnebb og lappspurv. Her finnes også åkerrikse, svømmesnipe og dobbelt-bekkasin. Biotopkrevende sangerarter som hagesanger og munk er registrert i Veraområdet. Bjørkvatnet-Burua i øst er et av de mest artsrike fugleområdene i regionen, spesielt med hensyn på ender og vadere.

Nedbørfeltet er særlig viktig som viltområde. Det er svært få områder som har et så allsidig dyreliv og så mange viktige funksjoner for dyreartene som dette området. Elg- og rådyrbestanden er god hele året, samtidig som viktige trekkveier går ut av feltet. Hjort har faste bestander. Alle fire rovdyrartene er til stede. Av disse har med sikkerhet bjørn og gaupe fast stamme. Oter bruker vassdraget hele året, og bever har stor utbredelse bl.a. i Helgåa. Regionen har mye rype.

Av rødlistede viltarter hekker bl.a. storlom, kongeørn, jaktfalk. Gaupe yngler og det er gjort regelmessige streifobservasjoner av bjørn og jerv. Fjellrev er relativt jevnlig observert.

Meget stor verneverdi ****

Landskapsbilde

Helgådalen er en frodig jordbruksdal, der Helgåa har gravd seg ned i løsmasseavsetningene. Elva videre innover er for en stor del rolig, bred og noe meandrerende. Sideelvene har mektige fosser. Helgådalen er stort sett åpen med bekkedaler og rygger ned mot Helgåa. Fra Brattåslonnet og innover har dalen kraftig V-form med svært steile og flere hundre meter høye dalsider. Inn mot Veresvatnet åpner landskapet seg på nytt og får det mer typiske vide, svakt avrundete preget, men med mange åser og mindre daler. Fjelltraktene er dominert av samme landskap. Skjækerfjella har flere markante topper på mer enn 1000 moh.

I Indre deler av Juldalen er det en mektig kontrast mellom urskogpreget oppover mot Kulstadhaugen, og det åpne, flate myrområdet med den stilleflytende elva og setervollen ved vestre Juldalsvollen. Dalføret Inndalen har stadig landskapsmessige skiftninger. I ytre deler er dalen åpen med nokså vide jordbruksmarker. Her går Inna bred og mektig før den møter Kverna og Verdalselva. I øvre deler ligger vassdraget i hovedsak langt fra vei og er lite preget av tekniske inngrep. Nedre deler er kulturpåvirket. Elvekantskogen er fjernet og lange strekninger av Helgåa er kanalisert og sikret for å hindre leirskred.

Verdalsvassdraget har flere fine og mektige fosser. Skjækerfossen er svært iøynefallende fra fylkesvei 757 like før Skjækras utløp i Helgåa. Ca. 7-8 km lenger ned i Helgåa ligger den mektige Granfossen. Like ved selve fossen er det bygd en stor fisketrapp som delvis går i tunnel i fjellet. Granfossen og fisketrappanlegget (1990) som er Europas største fisketrapp, har blitt en populær severdighet. Ferlande i Helgåa er et meget spesielt canyonområde.

Meget stor verneverdi ****

Friluftsliv

Feltet har landskapsmessige skiftninger med bl.a. høye fjell og flere vann og fosser, som gir stor opplevelsesverdi. Store deler av vassdraget ligger langt fra vei. Bygdefolk og folk fra tettstedene i regionen bruker området til jakt, fiske, bærplukking, bading, padling og roing.

Spesielt viktige friluftsområder er fjellområdet ved Kråksjøen og Sulsjøene, Skjækerdalen/-Skjækerfjella og områdene rundt Hærvola og Veresvatnet.

Det er mye hyttebebyggelse ved Innsvatnet-Finnvola, Veresvatnet, Høysjøen og Stormoen. Tromsdalen er mye brukt område for friluftsliv. Det er foretatt betydelige tilrettelegginger for friluftsliv. Bl.a. går det flere tydelige og merkede stier i området. En gammel hovedled ("Oldtidsvegen") mellom Norge og Sverige går gjennom området, og det er fortsatt mange rester av denne, bl.a. "Kong Karls klev". Pilgrimsleden er merket fra Skalstu via Sul - Garnes - Stiklestad. Karolinerleden er merket fra Skalstu via Færen- Grønningen-Tromsdalen. St.Olofs leden følger RV72 Skalstu - Stiklestad.

Jaktmulighetene er meget gode og det er et godt fiske i hele vassdraget.

Meget stor verneverdi ****

Kulturmiljø

Funn tyder på en jordbruksbasert bosetting i området allerede i yngre steinalder. Her er helleristninger fra bronsealderen. Et stort antall funn og gravminner vitner om omfattende jernalderbosetting. Ved nedre del av Inna ligger to ødegårder fra jernalderen og en bygdeborg. Trolig var det høvdingsete ved Melby i eldre jernalder, på Heggstad ved Stiklestad i yngre jernalder og på Haug i middelalderen. Området har en spesiell konsentrasjon av gravmarkeringer formet som fruktbarhetssymboler. Av de mange sporene etter utmarksbruk er jernvinneplassene spesielt interessante. Mange fangstgroper er kjent. Steinkirken på Stiklestad fra siste halvdel av 1100-tallet var et viktig valfartssted gjennom hele middelalderen. Fjellområdene er tradisjonelle samiske bruksområder. Kildene forteller om samer i Verdal fra slutten av 1400-tallet.

Gårdsbebyggelsen fra nyere tid, ofte i firkanttun, er typisk for Trøndelag. På Bjartnes og Lein østre er det fredete hovedbygninger. I utmarka finnes utløer og stakkstenger på myr- og fjellslåtter. Etter skogsdriften finnes det blant annet fløtningsdammer og skogskoier. Tettstedet Verdalsøra har gammel bebyggelse fra 1700- og 1800-tallet. Det mindre tettstedet Ulvilla har tradisjoner for utnytting av vannkraft tilbake til middelalderen. Her skal være mer enn 20 kvernhustufter. Etter Malsådal kobberverk (1865-1918) er en smelteovn fra 1875 bevart. Et viktig ferdselsminne er den første kjørbare mellomriksveien, "Kong Karl Johans vei" gjennom Inndalen, ferdig i 1835. Som ridevei har den brukstradisjon fra forhistorisk tid. I middelalderen var den pilegrimsvei og passerte Olavskjelda på Sul. Stene skanse ble brukt under krigene på 1600-1700-tallet og Verdal fjellfestning er fra 1909-13.

Det er svært store kulturminneinteresser langs vassdraget. Vassdraget har en stor variasjon av kulturminner som kan belyse ulike etniske grupper over et langt tidsrom. Kulturminner og kulturlandskap har kulturhistoriske verdier av regional betydning. Minner knyttet til Olav den Hellige og slaget på Stiklestad har symbolverdi i landssammenheng. Mange kulturminner har funksjonell tilknytning, og de fleste har visuell eller topografisk tilknytning til vassdraget.

Meget stor verneverdi ****

Samiske interesser

Innenfor Verdalsvassdragets nedbørfelt finnes flere viktige samiske interesser knyttet til reindrift, kulturmiljø og kulturminner. Det har vært en kontinuerlig reindrift i området fra gammelt av. Det er registrert 76 kulturminner i området, hovedsakelig boplasser og reingjerder, men også hellige steder som graver og offerplasser. Kulturminnene er representative for området og viktige historiske dokumenter når det gjelder tidligere bruk. De gir området en høy identitetsverdi. Området er derfor viktig for samene.

Meget stor verdi ****

Landbruk

Jord- og skogbruk

Nedbørfeltet omfatter ca. 384 500 daa produktivt skogareal og ca. 69 800 daa dyrket mark. Store deler av jord- og skogbruksområdene i Verdal kommune ligger i vassdragets nedslagsfelt. Jordbruksarealene

langs vassdraget er svært produktive. Verdal er en meget aktiv kommune hvor melkeproduksjon og kjøttproduksjon dominerer.

Middels verdi ** (Verneplan IV)

Reindrift

Vassdraget ligger innenfor to reinbeitedistrikt, Færen og Skjækerfjell, som hver består av 5 driftsenheter og totalt har 53 reieiere. Hovedvassdraget fra Trondheimsfjorden og opp til Veresvatnet danner en naturlig og god grense mellom reinbeitedistriktene. Sidevassdraget Inna er en god intern grense i Færen reinbeitedistrikt, og har i den senere tid fungert som grense mellom de to driftsgruppene i distriktet. Færen reinbeitedistrikt er et helårsdistrikt, de fleste av distriktets årstidsbeiter er representert i feltet. Lavbeitet er klart begrensende faktor for distriktet. Viktige vinterbeiter ligger mellom Helgådalen og Inndalen. De øvre delene av sidevassdragene her (Inna, Kverna og Heståa) brukes også som vårbeite. Det går viktige drivingsleier på tvers av Inna nedenfor Sul. Skjækerfjell reinbeitedistrikt er også et helårsdistrikt og distriktet har i hovedsak vinterbeiter innenfor feltet, i tillegg til tidlige vårbeiter langs Helgåa og inn mot riksgrensen.

Stor verdi ***/Meget stor verdi **** (Inna, Kverna og Heståa)